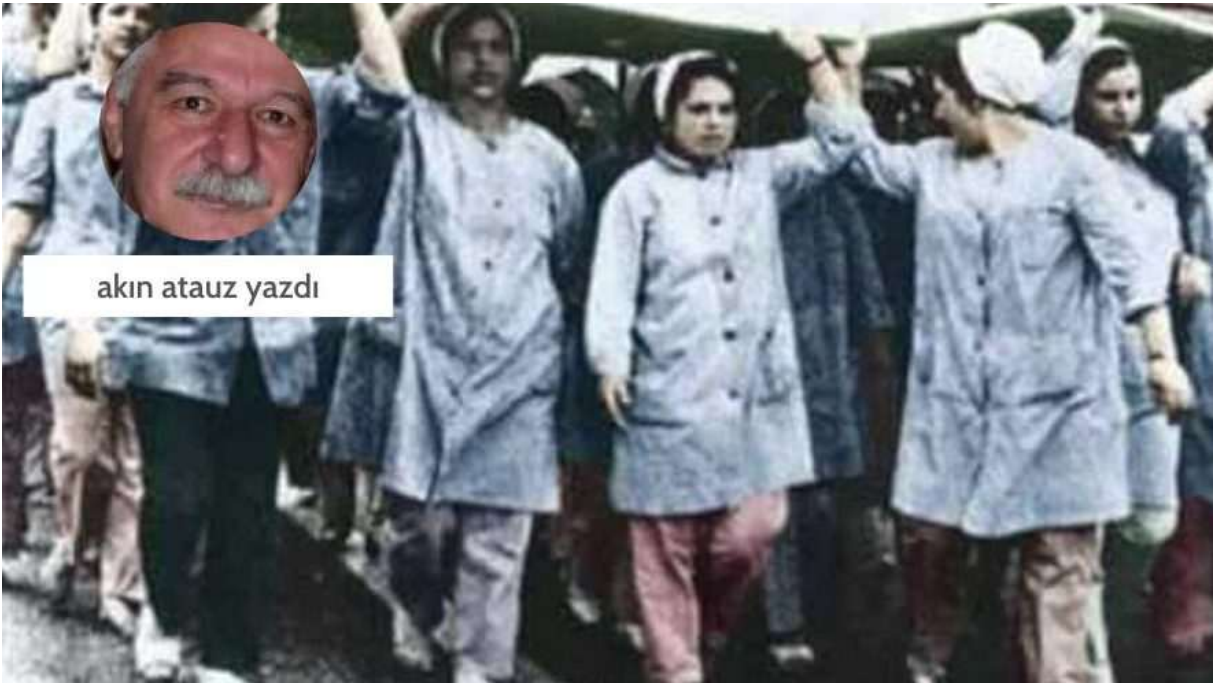

O zamanlar kentlerde işçiler fabrikaları, öğrenciler rektörlükleri işgal ederdi

Dünya, kentler, üretim biçimleri, sınıflar değişti, ama insanların baskıya, güçsüzleştirilmeye, yoksullaştırılmaya, haklarının elinden alınmasına karşı duruşu da değişti mi? Direnmek yok mu artık? Karşı çıkış, isyan?

Akın Ataüz

20/06/2020

Tam 50 yıl önce, **Türkiye** kentleri o zaman kadar hiç görmedikleri bir şeyi gördü. Zaten böyle bir şeyi bir daha da görmedi. Türkiye diyorum ama aslında İstanbul demem gerek, belki **İzmit-İstanbul** da denilebilir. Diğer kentlerin gördüğü pek de “istisnai” sayılabilecek türden bir olay değildi.

Görülen neydi?

Bu tam olarak bir sınıfın, barışçıl bir biçimde kendi hakları için ayağa kalkması, yürümesi ve neyi isteyip-neyi istemediğini söylemek için, belki o zamana kadar kendisinin bile farkında olmadığı kendi gücünü ortaya koymasıydı.

Bunu bir sınıf hareketi olarak nitelerken, alışılmış bir kalıbı kullandığım için, öyle demiyorum. Bir “**halk ayaklanması**” değildi. Hatta buna bir “**emek hareketiydi**” demek de yeterli değil. Çünkü ortada örgütlenmiş ve bilinçli, ne yaptığını bilen ve nasıl yapacağı konusunda hazırlanmış ve örgütlenmiş, kitlesel bir hareket vardı. İşçi sınıfı sınıf çıkarı için, başka diğer bütün yollarla iletmeye çalıştığı ama anlatamadığı isteğini, böyle

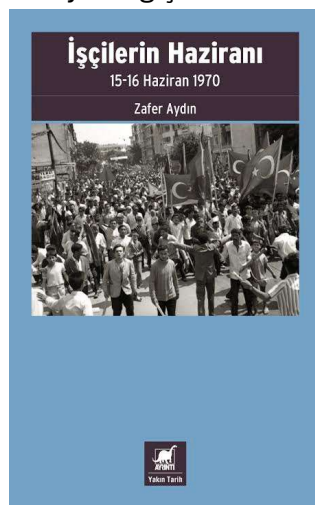
anlatmaktan başka bir yol kalmadığı için grev, işgal, yürüyüş, gösteri ve sonuç olarak, hepsinin toplamı sayılabilecek ve inanılmaz derecede güçlü ve sade bir toplumsal dayanışma ve toplumsal bilinç gösterisi olan direnişi gerçekleştirdi.

Haziranın tam ortasında, kentin gördüğü bu göz kamaştırıcı soyluluktaki direniş o kadar çok yönüyle incelenmeyi ve aydınlatılmayı hak ediyor ki, ben bunlardan hiç birisine, kısacık bir yazı ile değinebileceğimi düşünemem bile. Buna karşılık Haziran, üzerinde çok çalışılmamış, anlamak için özel ve derin, çoklu bir çalışma yapılmamış bir olgu olarak, önümüzde duruyor hala.

Belki akademik ve entelektüel çevre bu olayı küçümsedi de üzerinde durmadı, ya da tehlikeli bir alan olarak gördü? Belki sendikalar zaten yapılması gerekeni eylemli olarak fabrikanın kapısının önünde, yollarda ve meydanlarda söylemiş oldukları için gerisini, yani bunun anlamı üzerinde çalışmayı başka gruplara bıraktılar? Belki Türkiye, her zaman yaptığı gibi, bu olayın toplumsal ve politik karşılığını bulamak üzere tartışmaların yapılabileceği siyasi ortamı ve partileri yok ettiği ve askeri bir zorbalıkla “temizlediği” için, bu alandaki tartışma güdük kaldı. Aslında bu nedenlerin hepsi ve daha fazlası nedeniyle işçi sınıfının tarihi, ancak bu kadar toparlanabiliyor...

Dünya değişse de hak arayışı biter mi?

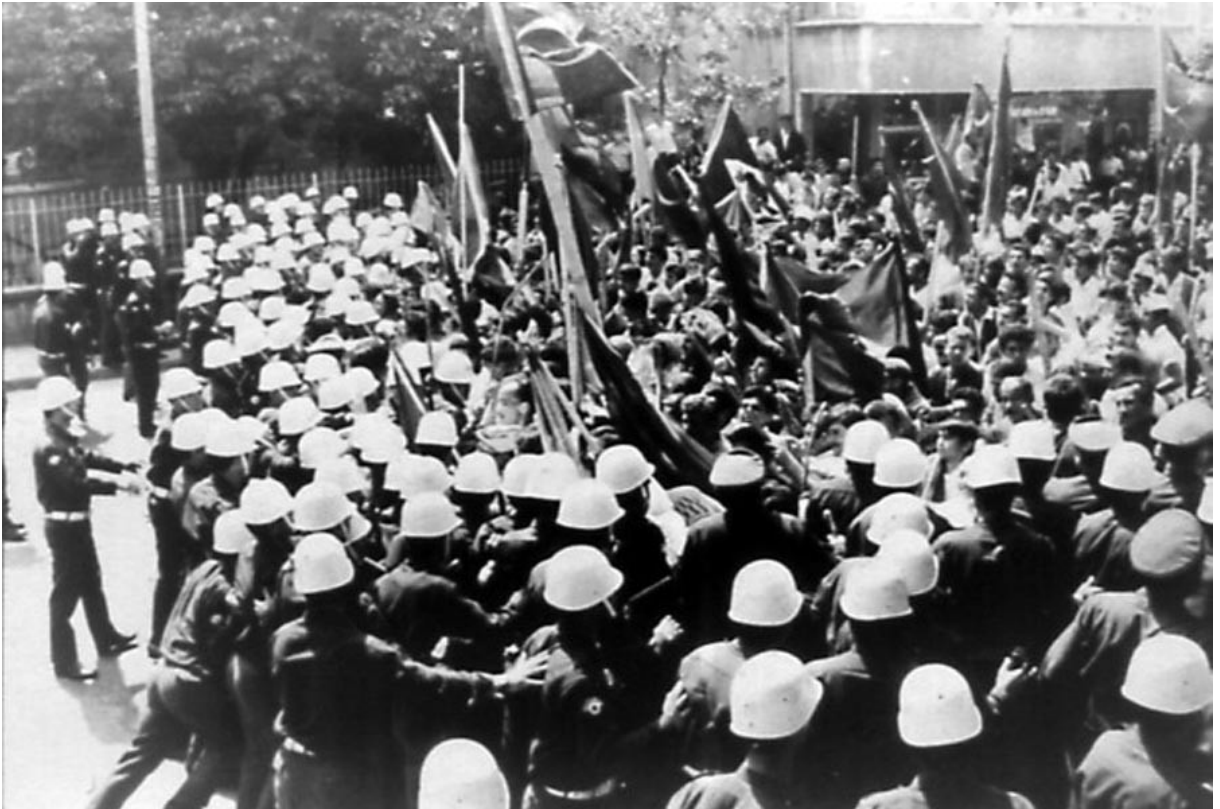

Zafer Aydın, “İşçilerin Haziranı”nı yazmasaydı (Ayrıntı Yayınları, 2020), bugünün kentlileri belki anımsamayacaktı bile, 50 yıl önce İzmit’ten İstanbul’a, **Haliç köprülerini** açtıracak kadar güçlü bir biçimde gelen insan selini... İşçi sınıfı gerçeğini... “Gerçekten anlayabilmek, 1970 Haziran’ını, ne işe yarayacak?” diye düşünülebilir. Dünya değişti, kentler değişti, kapitalizmin tarzı ve üretim biçimleri değişti, üretim teknolojisi değişti, üretim örgütlenmesi-biçimi değişti, sınıf tanımı/ sınıflar değişti, çalışma biçimi değişti. Eski işçi sınıfı tanımına göre örgütlenmiş işçiler artık yok ve bugünün işçilerinin örgütlenme biçimleri de değişti, sendikalar değişti... Her şey değişti ve neden bakalım Haziran ayına? eşit

Ama insanların, toplumsal sınıfların, baskıya karşı, politik olarak üzerine geline insanların güçsüzleştirilmesine, yoksullaştırılmasına, demokratik olarak sahip olmaları gerekenlerin ellerinden alınmasına karşı duruşu da değişti mi? Direnmek yok mu artık? Karşı çıkış, isyan?

Bugünün dünyasında, bugünün kentinde nasıl karşı çıkılıyor, doğanın-insanın ve bunca yılda birikmiş kültürün sömürüsüne karşı? Hak arayışı demokratik bir toplumda biter mi? Eşitlik arayışı? Koruma arayışı? Onarma arayışı ve daha iyi olacağını zannettiğimiz bir dünyanın arayışı?

Peki ama insanlar, bireyler ve toplumlar, kadınlar ve erkekler, nasıl arıyor özgürlüklerini ve incinen eşitlik duygularına göre yapılması gereken davranışları? Bu, her defasında tarihin o anında başlayıp o anın hemen ertesinde de bitip-giden bir şey mi? Kentlerdeki direnişlerin, isyanların bir geçmişi/ tarihi ve belirli örüntüleri, binlerce ayrıntısı değişse bile ana ekseninde çok daha ağır değişen bir özü olmadığı söylenebilir mi? Böyle bakıldığında, “Haziran’ı hazırlayan kentler nasıl yerlerdi?” sorusu, biraz daha anlam kazanmış oluyor.

Sorular...

O işçi sınıfı nasıl oluştu? Sınıf, nasıl bir şeydi/ ne tür nitelikleri/ özellikleri vardı? Kimlerden oluşuyordu/ kimdi o kadınlar ve erkekler? Kentin neresinde yaşıyorlar, nasıl evlerde oturuyorlardı? O evleri ve mahalleri kim yapmıştı ve nasıl yapmıştı? Evin bahçesi, oradaki toprak nasıl kullanılıyordu? Aile kimlerden oluşuyordu? Yaşlılar da var mıydı o evde, çocuklar nasıl büyüyordu, nasıl ve ne kadar eğitiliyordu, çocukların sorumluluğu kimdeydi? Nerede oynuyordu çocuklar arkadaşlarıyla?

Hasta olduğunda ne yapıyordu, bakımıyla ilgili masraflar, ilaç nasıl karşılanıyordu? Sınıfın içinde Kürtler, Lazlar, Türkler, Müslümanlar, Aleviler, Hristiyanlar ve inançsızlar var mıydı? Hemşerilik ne kadar önemliydi? Aralarındaki dayanışmayı etkiler miydi bu farklar? Sınıf dediğimizde, toplumsal bir kategori olarak sınıfın özelliklerini bütünüyle bilmek ve onu, o Haziran gününde bu kadar gözü pek davranmaya yönlendirebilecek sınıfsal geri-plan nasıl bir şeydi?

O eve giren gelir, sadece parasal bir gelir miydi? Parasal gelir nasıl kazanılıyordu ve ne kadar yeterliydi? Parasal olmayan gelirler neydi ve güvenilirliği neydi? Giderleri neydi, paranın nerelere harcanması gerekiyordu ve hiçbir para harcamadan sağlanabilecekler nelerdi? Evdeki emek türleri, kadınların yaşlıların çocukların emek süreçleri içindeki yerleri, üretimleri, işçi sınıfının evde-fabrikada-atölyede ve sokaktaki toplam üretimi, sınıfı nasıl kuruluyordu?

Sonuç olarak, toplam hane gelirlerinin bileşenleri nasıl oluşuyordu ve kentteki gelişmelerle nasıl ve ne kadar uyuyordu? Borcu var mıydı, varsa bu borç örüntüsü ne biçimde oluşuyordu? Birikimi var mıydı? Varsa bu birikimin amacı neydi ve nasıl birikiyordu? Mülkü-malı var mıydı? Evi, motosikleti, otomobili, köyünde tarlası-toprağı?

İş aramak, iş bulmak, fabrikaya girmek ve fabrikada çalışmak, daha bir-kaç yıl öncesinde kırım o dağınık ve eziyetli tarlasında çalışmakta olan kadınlar ve erkekler için ne anlama geliyordu? İşe girince sendikaya girmek, sendikadaki örgütlenmenin inandırıcı ve güvenilir bir bağ haline dönüşmesi? Bir başka fabrikadaki bir başka insan ona yabancı mıydı, yoksa aynı sınıfın benzer kaygıları içindeki bir arkadaşı, tanımadan/ gözü kapalı güvenebileceği ve birlikte yola düşebileceği biri miydi? Politika ne anlama geliyordu? Politik partiler ve politik fikirler, havalarda uçuşan sosyalizm sözcüğü, işçi sınıfının toplumdaki yerinin ne olması gerektiği, haklar ve hak elde etmenin gerektirdiği uğraş, bunun için nelerin göze alınabileceği? Kahvedeki sohbet, aile içinde sofra başındaki sohbet ve ücret, sendika konuları; direniş, dayanışma terimlerinin kullanılma biçimleriyle ilgili bilgiler... Radyodan, belki televizyondan dinledikleri nasıl etkiliyordu yaşamını ve siyasi düşüncesi nasıl oluşuyordu? Üniversitelerin çok canlı ve sürekli toplumla bütünleşen mesajları ve öğrencilerin isyancı ve kural tanımaz davranışları? Amerikan bayrakları ve “emperyalizm”, “sömürü”, “üçüncü dünya” sözcükleri? Meclisteki tartışmalar, ne düşündürüyordu ona, üniversitedeki olaylar, kentlerin o çok heyecanlı ve sürekli değişkenlikler içeren, öğretici ve genç havası... İşçi sınıfını böyle kanlı-canlı insanlar, kadınlar-erkekler, çocuklar ve yaşlılar ve bir yaşam çevresi olarak tanımadan, onun Haziran’daki davranışını, nasıl anlayacağız ve değerlendireceğiz? Bu sınıfı kim nasıl koşturabilirdi, **Dağlarca**’nın sözüyle “omuzlarında gök yarısı bayraklar”la sokaklarda, kan-ter içinde ve büyük özverili bir dayanışma içinde? İşte, o kenti bilmem ve anlatabilmem gerekiyor, o işçi sınıfını ve o müthiş direnişi anlayabilmek için...

O işçi mahallelerinde nasıl bir toplumsal sermaye oluşuyor ve birikiyordu? Sanat alanları daha çok ilgilendi bu insanlarla, sınıfın ve direnişin oluşumuyla: Arkadaşlıklar, komşuluklar nasıldı? İnsanlar sokaklarda birbirini ne kadar tanıyordu, dayanışma örüntüleri nasıldı? Delikanlıları baştan çıkartan “arkadaş ısıkları” nasıl çalınıyordu

akşamları? **Orhan Kemal** anlatıyor. Başka romanları da var gecekondunun, yoksulluğun ve giderek kentin bir parçası olmanın...

Orhan Pamuk anlatıyor, yoğurtçunun “başındaki bir tuhaflığı” ... Şiirden, öyküden, romandan ve türkülerden, müziğinden doğru tanıyoruz işçi sınıfının insanlarını ve yaşamını. Yoksulların resimlerini yapan ressam, filmini çeken ve öyküler anlatan sinemacılar var elbette. **Lütfi Akad** ve niceleri, anlatıyordu onların destansı öykülerini... Onların duyarlığı ve inceden inceye anlattığı sade yaşamın değişimindeki geçitler, bizi biraz yaklaştırıyor Haziran ayının işçi sınıfına...

Bunca soru içinden nasıl bir yanıt bulduysa ve kendini nasıl tanımladıysa işçi sınıfı, Haziran’da çıktı fabrikalardan, birbirine bağlanan kar tanecikleriyle büyüyen bir kartopu gibi, giderek bir çığ gibi, kapladı İstanbul’un üstünü...

Timur Selçuk, İhsani’den öğrendiği en güzel şarkısını söylüyor, piyanosunun başında: “Yürüdü... Yürüdü... Yürüdü...”

aatauz@yahoo.com

Akın Atauz